

*Др Срђан Ђорђевић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу*

УДК: 338.46:378

DOI: 10.46793/XVIIIMajsko.021DJ

УСЛУЖНО ПРАВО КАО ПОСЕБНА АКАДЕМСКА ДИСЦИПЛИНА*

Резиме

Стрпљивост и истрајност научног истраживања одређене теме требало би да нас претпостављено упућује и на очекивање значајних резултата таквих истраживања. Када се томе дода тимско деловање кроз озбиљно окупљен истраживачки тим, нема сумње да се налазимо на терену методолошки прихватљивог научног поступања у циљу реализације хипотетички постављених циљева на почетку тог пута. Уважавајући до сада исказане научно-истраживачке напоре и резултате групе истраживача окупљених око централне теме пројекта дефинисане као „XXI век – век услуга и Услужног права“ приближавамо се овладавању једним циљем дефинисаним већ у самом називу пројекта. Стога се чини интересантним спознати постојање претпоставки за успостављање посебне академске дисциплине која завређује управо онакав назив какав је и одређен приликом креирања планираног научног истраживања. Односно, поставља се питање оправданости услужног права као посебне академске дисциплине. С тим у вези, овај рад ће управо у том смислу бити посвећен неким разлозима који иду у прилог оправданости потребе да се ова научна дисциплина изучава самостално. Као што ћемо у раду и приметити, постоји низ особености које карактеришу ову научну дисциплину те и из тих разлога постоји и низ различитих конфликтних ситуација које се у пракси, кроз правила ове правне дисциплине, морају разрешити.

Кључне речи: *услуга, право, дисциплина, предмет, метод, циљ проучавања.*

Наука као систем сазнања о одређеним појавама је у сталном напредовању. Постоје бројне, како природне тако и друштвене појаве, о којима још увек нема

* Рад је написан у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2022. годину који се финансира из средстава Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

довољно сазнања и за чијим откривањем и проучавањем постоји потреба. С тим у вези, право, као једна од друштвених појава, припада наведеној категорији. Како се човечанство развијало, развијала се и потреба људи да међусобно регулишу одређене конфликтне односе који су се тим поводом појављивали. Како се друштво развијало, развијале су се и специфичне врсте правних односа у које су људи улазили. Из тих разлога, временом, правила грађанског и кривичног права више нису била довољна да уреде све конфликтне односе који су настајали у вези са одређеним правним односима. Због тога су се временом почеле развијати нове правне дисциплине које су требале да одговоре тим изазовима.

Једна од тих дисциплина јесте и услужно право као посебна грана права. Међутим, прво питање од којег треба кренути јесте питање оправданости постојања поменуте гране права. Да би постојала једна научна дисциплина, неопходно је да она има искристалисане две ствари: предмет и метод проучавања. Предмет проучавања било које научне дисциплине јесте један део објективне друштвене стварности који треба критички посматрати, прописати и подвести под оквире правног поретка. Право се у тим ситуацијама појављује као специфична врста корективног механизма која се активира у свим оним ситуацијама у којима постоје конфликтни друштвени интереси које треба разрешити. Са друге стране, осим предмета, свака дисциплина мора имати и свој метод- то је начин, пут или средство путем којег се долази до одређеног циља који је постављен на самом почетку бављења одређеном научном дисциплином.

С тим у вези, услужно право као једна правна дисциплина има свој јасно издвојен предмет и методе које користи у свом изучавању. Овој тврдњи иде у прилог и то да је у постиндустријском друштву темељни привредни однос везан за услогу, а не за производ.¹ Предмет проучавања ове дисциплине су, најшире посматрано, услуге. Услуге су појам око којег у теорији али и у пракси постоје знатна спорења јер се јако тешко може, због њихове хетерогености и разноликости, утврдити шта се под тим појмом подразумева. Једна од дефиниција јесте да су услуге све оно што се не може сврстати у физичка добра, што није ни чврсто ни течност.² Услуге се, са друге стране, могу дефинисати и као користи које, за разлику од физичког производа, настају у тренутку пружања.³ Ипак, у литератури се најчешће среће одређење према коме услуга представља активност или корист која је у суштини неопипљива, која нема за резултат власништво над било чим, а може, али не мора, бити везана са неким физичким производом.⁴ Када се појам услуге експлицитно

¹ Табароши, С., Јованић, Т., *Нови хоризонти права заштите потрошача*, Правни живот, бр. 10/10, стр. 950.

² Вељковић, С., *Маркетинг услуга*, Београд, 2006, стр. 6.

³ Канцир, Р., *Маркетинг услуга*, Београд, 2007, стр. 2.

⁴ *Исто*, стр. 3.

дефинише на основу конститутивних обележја, онда у теорији постоји висок степен сагласности да услуге карактерише: неопипљивост, неодвојивост, хетерогеност и непостојаност.⁵ Према наведеним карактеристикама, услуге се разликују од материјалних производа, за које се може рећи да су, супротно услугама, опипљиви, да је њихова производња одвојива од потрошње, стандардизовани, постојани.⁶

Ако, са друге стране, имамо у виду методе изучавања које ова дисциплина користи, можемо истаћи да се поменути методи, највећим делом, поклапају са методама које у изучавању користе друге научне дисциплине. Ми ћемо, због значаја права као науке, овим путем осврт направити на посебне методе које се користе у изучавању поменути научне дисциплине. С тим у вези, постоји потреба да се, у првом реду, начини осврт на правни метод те да се направи осврт на његов значај приликом изучавања поменути научне дисциплине. Правни метод изучава одређену појаву, у овом конкретном случају, услуге, кроз право и правне норме. Суштина јесте у томе да се, у вези са услугама, препознају конфликтне ситуације које се могу појавити, па да се, у вези са тим, те конфликтне ситуације и реше, подвођењем истих кроз под право, правни систем и правни поредак. Правни метод, као такав, може бити подељен на две врсте подметода, у зависности од тога на који начин приступа изучавању одређене правне појаве. То су догматски и нормативни метод, који су пронашли своју примену у овој специфичној врсти права. Догматским методом се, пре свега, утврђује шта свака правна јединица (речи, појмови, мисли) и правна норма (као скуп датих јединица) стварно значе, какво понашање захтева право од правних субјеката.⁷ Другим речима, овим методом се врши појашњавање основних правних института и појава које налазе своје место у овој грани права. Са друге стране, нормативни метод се појављује као једна врста корективног фактора поменутог догматског метода. Основни недостатак догматског метода јесте у томе да он читаво право и правни поредак измешта из реалних животних ситуација тиме што га посматра потпуно одвојено од других друштвених појава. Пошто је немогуће право и правни поредак посматрати независно од социолошких, политичких, културних и неких других околности и особености, нормативни метод употпуњава овај недостатак догматског метода тиме што утврђује функцију одређеног правног института у друштвеном систему. Другим речима, утврђује се значај постојања услуга и разлог њихове одвојености од неких других појава у друштвеним околностима.

Аксиолошки метод је такође од изузетног значаја приликом проучавања структуре ове наставне дисциплине, будући да се поменути метод бави вредновањем појава, правних односа као и самог правног поретка.

⁵ Исто, стр. 4.

⁶ Сенић, Р., Сенић, В., *Менаџмент и маркетинг услуга*, Крагујевац, 2008, стр. 18.

⁷ Симић, М., Ђорђевић, С., Матић, Д., *Увод у право*, Крагујевац, 2009, стр. 31.

Аксиолошким методом се заправо вреднују услуге као и њихова хетерогеност те се, тим поводом, и утврђује, које су основне предности али и недостаци поменутог појма.

Од посебног значаја јесте и социолошки метод путем којег се утврђује зашто су право и правне норме баш такве, те који су друштвени фактори утицали на обликовање и дефинисање поменутих норми. Од изузетног значаја је и употреба компаративног метода, путем којег можемо утврдити како различити правни системи приступају на различите начине дефинисању и правном регулисању услуга. Путем поменутог метода можемо увидети основне предности али и недостатке нашег правног система. Значај има и историјски метод који ће бити неопходан у утврђивању основних развојних периода кроз које је пролазио развој услуга али и потребе да се утврди начин на који су се услуге, али и начин њиховог пружања и регулисања, мењао кроз историју.

Још једна теза која иде у прилог постојању услужног права као посебне академске и наставне дисциплине јесте и експанзија услужног сектора крајем прошлог и почетком овог века. Приметно је да се услужни сектор појављује као покретачки фактор, те да је нарочито развијен у земљама које имају висок економски раст.⁸ Иначе, главни извозници и увозници услуга су управо развијене земље.⁹ У тим земљама сектор услуга апсорбује између 70 и 80 процената запослених; допринос овог сектора стварању бруто друштвеног производа процентуално одговара броју запослених; највише нових привредних субјеката (око 70 процената) се оснива у сектору услуга.¹⁰

Услуге, иако су хетерогене, могу се поделити по више различитих критеријума. С обзиром на циљ пружања разликују се профитне (осигурање, превоз) и непрофитне (музеји, просвета) услуге.¹¹ Зависно од тога ко се појављује као корисник услуга, могућа је подела на произвођачке и потрошачке услуге.¹² У зависности од степена укључености (присутности) корисника услуга приликом њиховог пружања, разликују се услуге високог контакта (усмерене ка кориснику – превоз, здравствене услуге) и услуге ниског контакта (усмерене ка стварима корисника услуге – разне врсте оправки).¹³ Могуће је да се изврши подела на техничке и радно засноване услуге.¹⁴

Важно питање које се поставља у вези са овом темом се тиче и питања да ли привредни субјекат може слободно пружати своје услуге. С тим у вези,

⁸ Мићовић, М., *Хетерогеност услуга и хомогеност услужних правних правила*, ХХИ век – век услуга и Услужног права, Крагујевац, 2011, стр. 27.

⁹ Стојадиновић Јовановић, С., *Међународна трговина услугама САД*, Међународна политика, бр. 1136/09, стр. 90.

¹⁰ Сенић, Р., Сенић, В., *нав. дело*, стр. 10.

¹¹ Мићовић, М., *нав. чланак*, стр. 28.

¹² *Исто*, стр. 27.

¹³ *Исто*.

¹⁴ *Исто*.

Директивом 2006/123 о услугама на унутрашњем тржишту¹⁵, дефинисана је слобода пружања услуга. Наиме, ако једно лице има пословни настан (седиште) на територији једне земље, захваљујући тој чињеници стиче право да слободно пружа услуге и на територији друге земље чланице ЕУ, поред оне у којој има пословни настан.¹⁶ У том смислу, директивом се прави посебан осврт на ситуацију када једно лице нема пословно седиште у држави чланици у којој пружа одређену услугу. У том случају се сматра да његове делатности потпадају под слободно кретање услуга, с тим да се у овој ситуацији води рачуна не само о дужини трајања услуге већ и о њеној учесталости, повремености или непрекидности.¹⁷

Правила из Директиве примењују се само на услужне делатности које су отворене за тржишну утакмицу, које се пружају у замену за економску накнаду, под условом да се не ради о делатностима поводом којих је приступ и обављање услуга уређено посебним секторским правилима.¹⁸

Закључак

Као што се могло приметити, овим радом смо указали на неке најважније разлоге због којих је оправдано постојање услужног права као посебне научне дисциплине. Једна од основних карактеристика сваке научне дисциплине јесте и отвореност и динамичност што конкретно значи да се свака научна дисциплина мора стално проширивати новим сазнањима као и критичким освртима на та сазнања. Поменута дисциплина испуњава све ове наведене услове јер, као што смо могли и приметити, услуге су заиста једна хетерогена друштвена појава под којима се могу подвести различити облици активности или користи путем којих се могу задовољавати различите друштвене потребе. Пошто услуге морају пратити друштвене процесе и друштвени развој, јасно је и да ова дисциплина у смислу њеног проширивања новим врстама услуга, има будућност. Проучавање услуга као посебна научна дисциплина има своју основу и у самом праву. Већ смо истакли да у области услуга постоји низ конфликтних друштвених ситуација па је неопходно да се законодавним путем те ситуације препознају, на јасан начин дефинишу, те да самим тим корисници услуга буду и правно заштићени за случај да једна конфликтна друштвена ситуација прести да угрози њихове виталне и основне правне интересе.

¹⁵ Директива 2006/123 о услугама на унутрашњем тржишту

¹⁶ Мићовић, М., *Слобода приступа и пружања услуга*, Зборник радова: Право и услуге, Крагујевац, 2012, стр. 18.

¹⁷ Директива 2006/123 о услугама на унутрашњем тржишту, чл. 77.

¹⁸ Мићовић, М., *Слобода приступа ...*, стр. 19.

*Srđan Đorđević, Ph.D., Full-time Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

SERVICE LAW AS A SPECIAL ACADEMIC DISCIPLINE

Summary

The patience and perseverance of scientific research on a certain topic should presumably lead us to expect significant results from such research. Add to that teamwork through a seriously assembled research team, and there is no doubt that we are in the field of methodologically acceptable scientific practice in order to realize hypothetically set goals at the beginning of that journey. Taking into account the scientific research efforts and results of a group of researchers gathered around the central theme of the project defined as "XXI century - the century of services and service law", we are approaching mastering one goal defined in the project title. Therefore, it seems interesting to know the existence of preconditions for the establishment of a special academic discipline that insults exactly the name as it was determined when creating the planned scientific research. That is, the question of the justification of service law as a special academic discipline arises. In this regard, this paper will be devoted in this sense to some reasons that support the justification of the need to study this scientific discipline independently. As we will notice in the paper, there are a number of features that characterize this scientific discipline, and for these reasons there are a number of different conflict situations that in practice, through the rules of this legal discipline, must be resolved.

Key words: *service, law, discipline, subject, method, aim of study.*

Литература

- Вельковић, С., *Маркетинг услуга*, Београд, 2006.
Директива 2006/123 о услугама на унутрашњем тржишту.
Канцир, Р., *Маркетинг услуга*, Београд, 2007.
Мићовић, М., *Хетерогеност услуга и хомогеност услужних правних правила*, XXI век – век услуга и Услужног права, Крагујевац, 2011.
Мићовић, М., *Слобода приступа и пружања услуга*, Зборник радова Право и услуге, Крагујевац, 2012.
Сенић, Р., Сенић, В., *Менаџмент и маркетинг услуга*, Крагујевац, 2008.

Симић, М., Ђорђевић, С., Матић, Д., *Увод у право*, Крагујевац, 2009.

Стојадиновић Јовановић, С., *Међународна трговина услугама САД*, Међународна политика, бр. 1136/09.

Табароши, С., Јованић, Т., *Нови хоризонти права заштите потрошача*, Правни живот, бр. 10/10.